

פרשת תצוה תשע"א ציץ כהן הגדול

שמות פרק כח

(לו) וְעִשִׂיתָ צִיץ זָהָב טְהוֹר וּפְתִיחַתָּ עָלָיו פְּתוּחֵי חֹתֶם קֹדֶשׁ לִיקוֹן: (לוז) וְשַׁמֶּת אֹתוֹ עַל פְּתִיל תְּכֵלֶת וְהָיָה עַל הַמְצַנֶּפֶת אֶל מוֹל פְּנֵי הַמְצַנֶּפֶת יְהִיָּה: (לח) וְהָיָה עַל מִצַּח אֶהְרֹן וְנִשָּׂא אֶהְרֹן אֶת עוֹן הַקֹּדְשִׁים אֲשֶׁר יִקְדִישׁוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל לְכָל מִתְנַת קֹדְשֵׁיהֶם וְהָיָה עַל מִצְחוֹ תְּמִיד לְרָצוֹן לָהֶם לִפְנֵי קָדוֹן:

רש"י

(לו) ציץ - כמין טס של זהב היה, רוחב שתי אצבעות, מקיף על המצח מאוזן לאוזן: (לוז) על פתיל תכלת - ובמקום אחר הוא אומר (שמות טז לא) ויתנו עליו פתיל תכלת, ועוד כתיב כאן והיה על המצנפת, ולמטה הוא אומר (פסוק לח) והיה על מצח אהרן, ובשחיתת קדשים שנינו (זבחים יט א) שערו היה נראה בין ציץ למצנפת, ששם מניח תפילין, למדנו שהמצנפת למעלה בגובה הראש ואינה עמוקה ליכנס בה כל הראש עד המצח, והציץ מלמטה, והפתילים היו בנקבים ותלויין בו בשני ראשים ובאמצעיתו ששה בשלושה מקומות הללו, פתיל מלמעלה, אחד מבחוץ, ואחד מבפנים כנגדו, וקושר ראשי הפתילים מאחורי העורף שלשתו, ונמצאו בין אורך הטס ופתילי ראשיו מקיפין את הקדקד, ופתיל האמצעי שבראשו קשור עם ראשי השנים, הולך על פני רוחב הראש מלמעלה, ונמצא עשוי כמין כובע, ועל פתיל האמצעי הוא אומר והיה על המצנפת, והיה נותן הציץ על ראשו כמין כובע על המצנפת, והפתיל האמצעי מחזיקו שאינו נופל, והטס תלוי כנגד מצחו, וניתקיימו כל המקראות פתיל על הציץ, וציץ על הפתיל, והפתיל על המצנפת מלמעלה: (לח) ונשא אהרן - לשון סליחה, ואף על פי כן אינו זו ממשמעו, אהרן נושא את המושא של עון, נמצא מסולק העון מן הקדשים: את עון הקדשים - לרצות על הדם ועל החלב שקרבו בטומאה, כמו ששנינו (פסחים טז א) אי זה עון הוא נושא, אם עון פיגול, הרי כבר נאמר (ויקרא יט ז) לא ירצה, ואם עון נותר, הרי נאמר (ויקרא ז יח) לא יחשב, ואין לומר שיכפר על עון הכהן שהקריב טמא, שהרי עון הקדשים נאמר, ולא עון המקריבים, הא אינו מרצה אלא להכשיר הקרבן: והיה על מצחו תמיד - אי אפשר לומר שיהא על מצחו תמיד, שהרי אינו עליו אלא בשעת העבודה, אלא תמיד לרצות להם, אפילו אינו על מצחו, שלא היה כהן גדול עובד באותה שעה. ולדברי האומר (יומא ז ב) עודהו על מצחו מכפר ומרצה, ואם לאו אינו מרצה, נדרש על מצחו תמיד, מלמד שמשמש בו בעודו על מצחו, שלא יסיח דעתו ממנו:

אבן עזרא

(לו) ועשית ציץ תרגמה הגאון עצאבה, והיא נתונה על המצנפת, ואיננה כדמות כתר, כי הוא על המצח לבדו, כי על דרך הפשט אין המגבעות כדמות מצנפת, כי המגבעות כדמות אלה ששימו הזכרים באלה הארצות על הראש, שיכסו הראש והם גבוהים. והמצנפת היא בגד דק ארוך צנוף סביב הראש לבדו. מעט תדמה לה המצנפת שיש בראש הנשים באלה המקומות, כי בארץ ישמעאל ובספרד ואפריקא ומצרים, ובבל ובאגדד, המצנפת היא על הראש מן הזכרים הנכבדים, ולא על ראש אשה. והשרים הגדולים עושים ציץ זהב על המצנפת על מקום המצח. וכבר הזכרתי לך, כי מנהג ארץ ישראל ותכשיטיהם אינו כמנהג אלה המקומות. והוצרך רבינו שלמה לתקן המקראות בשלש פתילות תכלת. ועל דרך הפשט אין צורך רק לפתיל אחד, שיעמוד הציץ על פני המצנפת שהיא על המצח: (לוז) וטעם ושמט אותו על פתיל תכלת עם פתיל תכלת, שהיה הציץ קשור משני צדדין. ואין ספק, כי פני המצנפת הוא על מקום המצח לא על הראש. ובמקום אחר כתוב ויתנו עליו פתיל תכלת (שמות טז, לא) לתת על המצנפת מקום המצח. ואל תתמה על מלת על, כי כמוהו ויבואו האנשים על הנשים (שמות לה, כב), על לחם הבכורים תנופה לפני ה' (ויקרא כג, כ), על שני כבשים (שם, שם), את החלב על החזה (שם ז, ל), ורבים ככה. והנה לא תמצא לעולם, כי המצנפת היתה רק לאהרן לבדו, והמגבעות לבניו, וי"א כי מגבעות מגזרת גבעות (ברא' מט, כו). כי המצנפת עוטרת הראש ועוטה אותו. וכן כתוב צנוף יצנפך צנפה (ישעי' כב, יח) ועוטף עטה (שם שם, יז). והיודע דרך צנוף המצנפת, ידע פ"י זאת לא זאת, השפלה הגבה, והגבה השפיל (יחז' כא, לא), כי אומנות היא, והנה כתוב ושמת המצנפת על ראשו, ונתת את נזר הקדש על המצנפת (שמות כט, ו). והנה הציץ נקרא נזר וכמוהו ועליו יציץ נזרו (תהי' קלב, יח). אולי הכל מגזרת ציץ דבר נראה. וככה מציץ מן החרכים (שה"ש ב, ט). ודע, כי בשנים הנקבים שהם במוח על המצח, שם יתחבר כח החמש הרגשות ושם כח הדמות, ושם תחל המחשבה. ע"כ כתוב על הציץ לשאת את עון הקדשים. אולי לא היתה מחשבת המקדשים כהוגן. ואמר הכתוב על כתנת אהרן בתחלה וכתונת תשבץ (שמות כד, ד), שהיא משובצת לבדה, ולא כן כתונת בניו. והתשבץ עשוי לכבוד אהרן. וככה אמר במעשה ויתן עליו הכתונת (ויקרא ח, ז) הידועה שהיא המשובצת, ועל בניו- וילבישם כתונת (שמות כג, יג), כמו ולבני אהרן תעשה כתונת (שמות כח, מ). ורב סעדיה תרגם ושבצת- תעייין. והוא כדמות צורת המטבע מרובע עשוי בתוך העגול:

מסכת שבת דף סג ע"ב

והתניא: ציץ כמין טס של זהב, ורוחב שתי אצבעות, ומוקף מאוזן לאוזן, וכתוב עליו בשתי שיטין: יו"ד ה"א למעלה וקודש למ"ד למטה. ואמר רבי אליעזר ברבי יוסי: אני ראיתיו בעיר רומי וכתוב קדש לה' בשיטה אחת!

רש"י

יו"ד ה"א מלמעלה קדש למ"ד מלמטה - כלומר: השם שלם בשיטה עליונה, וקדש למ"ד בשיטה תחתונה, שלא להקדים שאר אותיות למעלה מן השם, מאחר ששני שיטין היו, ורבינו הלוי שונה: קודש לה' מלמטה, והיא היא. **אני ראיתיו ברומי** - שנכנס לאוצר המלך ליטול מה שירצה, במסכת מעילה (יז, ב) במעשה בן תלמיון.

תוספות

וכתוב עליו בשני שיטין יו"ד ה"א מלמעלה וקדש למ"ד למטה - נראה לר"ת שהיה כתוב יו"ד ה"א בסוף שיטה ראשונה וקדש ל' בתחלת שיטה שניה והשתא נקרא יפה ואין לפרש כמשמעו דא"כ אינו נקרא כהלכתו.

חידושי הרשב"א

י"ה מלמעלה וקדש ל' מלמטה. יש מפרשים שכותב קדש ל' בשיטה שניה בראש שיטה ושם מלמעלה בסוף שיטה ראשונה כזה /במקור יש שרטוט/ ואינו נראה שאין דרך כתיבה וקריאה כן, אבל רבינו תם ז"ל פירש שם מלמעלה בראש שיטה שניה וקדש ל' מלמטה בסוף שיטה ראשונה כזה /במקור יש שרטוט/ ומפני שאדם פוגע תחלה בראש שיטה שניה קוראהו למעלה, ולמעלה במקום זה, הקדמה.

מהרש"א חידושי אגדות

ציץ כמין טס כו' ומוקף מאוזן לאוזן כו' ובקרא כתיב על מצחו ומתרגם בין עינוהי ויש לפרש דמקום הכתב קודש לה' וודאי היה בין העינים אבל הטס היה משוך יותר דהיינו מאוזן לאוזן והכוונה בו כי היה מונח הציץ על המצח במקום המוח אשר שם כח הנשמה הטהורה וע"כ היה הציץ בין החושיים אלו הרוחניים ביותר שהם הראות והשמע שיהיו קודש לה' וכדכתיב בהו ולא נתן ה' גוי עינים לראות ואזנים לשמוע עד היום גוי וק"ל:

מכון המקדש TempleInstitute.org

Rabbi Brovender's Shiur is sponsored by Dr. Bernard & Robin Cohen

Visit www.atid.org/shiur for audio recordings, Podcasts, or to sign-up to receive sources in advance.

Visit www.WebYeshiva.org to sign up for Rabbi Brovender's fully interactive, online Yeshiva.

עין איה לראי"ה קוק זצ"ל, מסכת שבת [חלק ב'], עמ' 113-114

- עב. תניא, ציץ כמין טס של זהב, ורחבו שתי
 1 אצבעות, מוקף מאוזן לאוזן. העושר הרוחני היותר
 עליון, כשהוא מתחיל להגלות מתוכיותה של הנשמה
 העליונה, על יסוד הדר הפנים, באור הרצון הנעלה
 להטוב היותר נשגב, המתגלה בטהרת המצח של
 5 איש קדוש עליון, הוא מתפשט באורו למדת השיעור
 היותר קטן המתגלה בשיעורים, מדת האצבע, כי אין
 העולם המוחשי יכול לשאת שיעור גדול מהמגמות
 העליונות הגנוזות באור הנשמה הפנימה¹ כשהן
 מתגלות. השיעור המצער הזה כשמתגלה, הוא
 10 מתגלה בשני אופניו: באופן ההזרחה, שהאורה
 הפנימית הנובעת מתוך הסקירה היותר עדינה של
 הנשמה מופיעה על העולם המוחשי, להכריע את
 תכונתו ואת מעשיו ע"פ המגמה היותר גבוהה,
 המשוערת מתוך העושר הרוחני היותר גדול, המזוקק
 15 כזה; ובאופן הנוגה, שהאורה הרוחנית העליונה,
 היא מקבלת מההשכלות המעשיות וכל הרגשותיהן
 כולן להרחיב את גבולה העליון על ידן. אלה שתי
 המדות, כפי המרחב שהן יכולות להגלות בעולם
 המוחשי, הנן מוסרות את ההקשבה הפנימית העליונה
 20 הבאה ממקום היותר עליון, מחלק אל חלק בעצמותו
 של האדם פנימה. ההקשבה הימנית, המוכשרת
 להאזין ממרחק את כל האור, החסד והעדינות
 האצילית, של המחשבות היותר עליונות, נמסרים הם
 25 ע"י גילוי חפץ הנשמה אל הצד של הנשמה המוכשר
 לפעול בפועל בחיים ובמעשה את התמצית של
 המגמות העליונות; וההקשבה הבאה מארץ מרחק
 של גבול המעשה, הרוכשת לה תוכן עליון חדש מה
 שלא ימצא בממשלת הרוח לבדה, נמסרת היא ע"י
 30 כח ההקשבה² אל הצד הרוחני העליון, עד ששני
 העולמות הנם מתאימים זה לזה. והאדם היחידי
 הראשי, החובק בקרבו את הצד העליון, היותר טהור
 שבצורה האנושית, הוא נעשה שלם ומאוחד מעצמו
 לעצמו, עד שיוכל ע"י זה להיות הכח המאחד את
 35 כל ההמון הרב, שבתוכו ג"כ טמונה היא מגמה
 אדירה לאחדות צורית שלמה. ציץ נזר הקודש, הנשא
 על מצח אהרן כמין טס של זהב, ההרחבה האפשרית
 של העושר הפנימי לעומת הצורה של זהב החיצונה,
 רחב שתי אצבעות, ומוקף מאוזן לאוזן להכין את
 40 ההקשבה הפנימית מעצמו לעצמו, במובן האחדית
 היותר משוכללת, שהיא מכשרת את המופלא
 שבאנשים להכיל בקרבו עולם מלא בכל פיזוריו,
 ולרוממו כולו לרוממות הקודש העליון, לרצון לפני
 ד'.
- עג. וכתוב עליו בשני שיטין יו"ד ה"א מלמעלה
 45 וקודש למ"ד למטה. אמר ראבר"י, אני ראיתיו
 ברומי וכתוב "קודש לד" בשטיה אחת. מצד
 העיון הטהור, צריך מקור הקודש להיות תמיד
 מתעלה על עצם הקודש, וכיון שיסוד הקודש הוא
 50 מובדל מן החול, והרי הוא מורה שמגמת החול היא
 הכשרת הקודש, אנו מתעלים מיד למדה של השגה
 יותר עליונה, שמצדה אין הבדל בין קודש לחול,
 מפני שהכל בא לתעודתו, והתעודה העליונה אינה
 עוזבת כל דבר. אמנם אין המוסר האנושי יכול לקבל
 55 את השפעתו מאותה ההכרה של אי הבדלה בין
 הקודש ובין החול, אבל עם כל מה שהוא קורא בשם
 קודש, שמשמעותו היא להוציא את החול, צריך
 שידע כי הוראת שם ה' היא למעלה מכל ההגדרה
 הזאת. ורק הקודש, וגם צדו המתעלה לקבל את
 60 ערכו מצד העילוי האלהי הכללי שהוא מרומם מכל
 גודל, שם [ה]הבדל שבין חול וקודש יוכל להגדר
 במערכה מיוחדת, אבל ההכרה של שם ד' עולה על
 גביהם, מצד ההכרה היותר עליונה ופנימית,
 המתרוממת אפילו [מ]הדרכים הנדרשים לצרכי
 65 ההכרות המוסריות. זה הדרך נכון הוא מצד העיון
 הנשגב, אבל במעשה לא בא העולם לידי מדה זו,
 ואי אפשר לו להכיר הכרה שהיא למעלה מגדריו
 הנדרשים לו לבסס על ידם את יסודי המוסר אשר
 לו, אם לא שתזיק את הבסיסה המוסרית שברוחו. על
 70 כן מוכרח הדבר להקשר יחד, אע"פ שיוודת היא ע"י
 זה ההכרה העליונה ע"ד שם ד', ומנמיכה את עצמה
 לעמוד בשטיה אחת עם רגשי הקודש שלב האדם יוכל
 לרחש אותם, כך היא המדה, להנמיך את האמת
 העליונה בשביל השלום, שהוא התקומה המוסרית של
 75 האדם, ובפועל היה כתוב "קודש לד" בשטיה אחת.